

med historie på lokalt plan som en mulighed for at få et overblik over, hvad man kan vente at finde i disse arkiver. Endnu nyttigere bliver de, efterhånden som udgivelsesrækken fortsætter. Man er langt mere tilbøjelig til systematisk at arbejde med arkivfortegnelser, når man på forhånd kan regne med ikke at gå forgæves efter det emne eller den lokalitet, man interesserer sig for. Derfor er det værdifuldt, at Landsarkivet for Fyn har besluttet at udgive en længere række af kommunale arkivfortegnelser og synes at kunne gennemføre det i hurtigt tempo ud fra mottoet, at det bedste er det godes fjende. Indvendinger imod registraturerne er i denne forbindelse kun bagateller.

Helle Linde

Kort og historikere

PETER BREDSORFF: KORTLÆGNING OG HISTORISKE STUDIER. ET VÆRKTØJ? *Udgivet af Lokalthistorisk Afdeling under Københavns Universitets historiske institut. København 1973. 60 s. samt et folde-ud kort. Ill. særpris 41,25 kr., normalpris 61,90 kr.*

Når man som anmelderen har været omgivet af kort og brugt kort i hele sin studietid og embedsperiode og samtidig som historisk geograf har været konsulent for mange studerende ved arkitektskolens byplanafdeling, så er man på forhånd temmelig belastet til at gå i gang med at anmelde Bredsdorffs orohydrografiske kort og bedømme resultaterne af, hvad dette værktøj har inspireret en byplanarkitekt til. – Dette i sit ydre og i hele sit layout yderst tiltalende og praktisk håndterligt stykke arbejde er så at sige begyndelsen til enden af et livsværk som byplanlægger og -forsker, forstået på den måde, at det afslutter en epoke af erfaringer fra studiet af vore ældre byer og (forhåbentlig) indleder en fordybelse og en målrettet forskning i, hvordan og hvorfor det nu gik sådan, såvel som hvorfor det eventuelt slog fejl, for også for byplanlæggere (byanlæggere) i begyndelsen af den historiske periode er der ting, der måtte mislykkes. Men lad mig sige det straks: Det er gået godt forbløffende mange gange, når man tager den teknologiske udvikling og de ændrede kommunikationslinjer siden da i betragtning. Om sit arbejde siger Bredsdorff selv, at det har været en væsentlig drivkraft i det at komme til at forstå nogle problemer omkring vore ældste byers opståen, og som støtte for disse intentioner var det ønskeligt at søge udviklet et kartografisk »værktøj«. Resultatet af disse anstrengelser er blevet det her foreliggende orohydrografiske kort som illustrerer »naturens eget færdselsnet«, et kort hvorpå alt menneskeskabt og alle planteformationer er bortraderet, mens kun relief, vand og kystlinie står tilbage. Mens det tidligere især har været naturgeograferne, specielt hydrografer, der har benyttet orohydrografiske eller blot hydrografiske kort til beregning af vandløbenes afstrømningsområder, så er det Bredsdorffs kongstanke, at et orohydrografisk kort

med indtegnede vandskelslinier kan blive et vigtigt redskab for den historiske forskning. Hans hovedbetragtning er den, at vandskellene i tidlig historisk tid, da bl. a. bykulturen blev til, har været de »veje« ad hvilke datidens kolonisatorer og erobrere drog frem for at undgå besværlige floder og fugtige strøg, eller når floder alligevel skulle overstiges, at man da søgte frem til punkter, hvor det tørre land stak frem og skabte snævringer i flodløbene.

Beviskraften i denne teori er overvældende, og man behøver kun at nævne den jyske hærvej og de mange af romerne i England anlagte veje. Men Bredsdorff vil videre end som så, idet han giver en række eksempler på, hvordan han gennem studiet af detailudsnit af sit orohydrografiske kort er i stand til at korrigere ældre opfattelser af vejforløb og dels at underbygge ældre og nyere teorier om beliggenheden af forhistoriske anlæg. Ikke mindst forfatterens alternativ til Hugo Matthiessens hærvejsantagelse ved Viborg ser overbevisende ud, og man må der ud over komplimentere Bredsdorff for de hertil benyttede overordentlig smukke og instruktive kortudsnit.

Når Bredsdorff i bogens sidste afsnit tager fat på Trelleborgene og mener at have fundet indicier for et næsten landsdækkende net af borge, der har tjent kontrollen (undertvingelsen) af det danske folk og formentlig dermed samlingsnetten af det danske rige, så vil de få middelalderhistorikere nok føle, at han går lidt for vidt. Men ikke desto mindre er det forfriskende, at sådanne teorier fremsættes, og man må håbe, at der kommer en debat herom i gang. Anmelderen selv finder ikke tilstrækkelig beviskraft i forsøget på at placere Varde i rækken af samlingsborge. Kvartcirkulære gader som den her nævnte er ikke ualmindelige i vore gamle købstæder. De optræder enten som kvart- eller halv-cirkulære bl. a. i Vejle, Randers og Slagelse, hvor de lige så vel kan tydes som afsnit af vejlinier, hvis forløb har været bestemt af middelalderlige fæstningsvolde. Hermed være dog ikke sagt, at Varde ikke kan have haft den af Bredsdorff postulerede funktion. Bredsdorffs omtale af Fyrkatborgen som vogter af en tidlig »genvej« i det jyske vandskelssystem og »passageområdet over Skals å« får anmelderen til at tvivle stærkt på denne del af vandskellet som en færdselsåre, der skulle forbinde Viborg med Aggersborg. Jeg kunne i den anledning have lyst til at opfordre Bredsdorff til at studere et stort kort over Nordjylland, der findes på Det kongelige Bibliotek, og som er fremstillet i 1728 af kommandanten på Ålborg slot. Det indeholder eksisterende veje på den tid, men derud over er der angivet en militær »vej«, følgende kysterne ude på selve stranden. Her har i hvert fald ridende, militære enheder haft let ved at komme hurtigt frem, og de åer der rinder i havet, ses at være passeret ved at ride ud i vandet foran deres munding. En sådan åovergang har også senere tider vidst at benytte, bl. a. til kvægdrifter. Det vil da være naturligt at spørge, om ikke det kunne tænkes, at datidens fjerntrafik har kunnet benytte denne »metode« og dermed taget den langt kortere og hurtigere vej langs kysten mellem Viborg og Aggersborg. Den gamle vej over Skalsåen i vest passerede forøvrigt åen meget nær ved kysten.

Anmelderen vil med disse bemærkninger sige, at man skal passe på ikke at se sig blind på vandskellene som hovedfærdselsårer, hvad Bredsdorff givet heller ikke gør, og specielt gælder det, når man kommer til øerne, hvor det hidtidige kendskab til gamle vejforløb kun i ringe grad understøtter »de tørre fødders teori«.

Til sidst må det være på sin plads at ofre et par rosende ord for de fortrinlige afsnit om kortlægningens historie og Bredsdorffs manende bemærkninger til historikerne om i højere grad end det hidtil har været tilfældet, at benytte kort i deres publikationer og ikke ukritisk gengive tidligere kortarbejder, når disse kan korrigeres. Anmelderen er overbevist om, at Kortlægning og historiske Studier vil blive en inspirationskilde for dem, der som faghistorikere eller blot som en hobby interesserer sig for den historiske topografi, og ikke mindst gælder det dem, der til daglig har deres virke ud i nærheden af åstederne for historiens ældre og nyere begivenheder.

Viggo Hansen

Bibliografisk tilvækst

DANSK HISTORISK ÅRSBIBLIOGRAFI VED BENTE PEDERSEN. 1967. *Kbh.* 1972. 189 s., 1968. *Kbh.* 1973. 181 s. *Siden anmeldelsen blev skrevet, er udkommet 1969. Kbh.* 1974. 176 s. *Særpris à 35 kr., normalpris à 50 kr.*

Med disse to bøger har fortegnelsen over trykte kilder og beretninger for dansk historie fået en tilvækst, inden bibliografien for årene 1913–42 er blevet afsluttet. Som det er naturligt, følges den systematiske ordning, der blev grundlagt af B. Erichsen og Alfr. Krarup og videreført af Henry Bruun, og afvigelserne er ikke større, end at brugeren let kan finde sig til rette.

Det er nærliggende at se nærmere på Bente Pedersens bøger som hjælpemidler for lokalhistorikeren. Ingen, som beskæftiger sig med topografi og den stedlige historie, kan komme uden om hendes bøger, men det må understreges, at man ikke kan nøjes med at gennemløbe afsnittene om topografi og personalhistorie, men først ved en omhyggelig gennemgang får man det fulde udbytte af det arbejde, lokalhistorien her har fået rakt. Endvidere må man holde sig for øje, at ikke alt stof, en lokalhistoriker kan få brug for, er optaget. Forordet til bibliografien for 1967 gør opmærksom på, at der kun er gennemgået et begrænset antal tidsskrifter, og det kan tilføjes, at denne tilbageholdenhed har været nødvendig, hvis arbejdet uden alt for urimelige omkostninger skulle være færdigt til en bestemt tid. For at antyde, hvad der yderligere kan findes, skal det nævnes, at Skivebogen 1967 anfører 39 numre og Skivebogen 1968 41 numre med emner fra denne lille egn. Mange af disse artikler er selvføl-